

tardor 2022

Pedres a la butxaca, de Kaouther Adimi

Anna Casassas

A propòsit de la traducció *Pedres a la butxaca*, de l'autora algeriana Kaouther Adimi (Alger, 1986), voldria parlar de l'elecció de la llengua d'escriptura, un assumpte que fa temps que em fa rumiar.

Adimi s'inscriu, voluntàriament i conscientment, en una nissaga d'autores algerianes que tenen relacions molt sòlides entre elles. Tinc la sort d'haver-ne pogut traduir quatre, fins ara, i he constatat que, tot i que són de generacions diferents, comparteixen no tan sols un paisatge molt reconeixible, sinó sobretot preocupacions, temes, voluntats, referents. I llengua: totes van prendre la decisió d'escriure en francès, la llengua del país del qual Algèria es va poder independitzar després d'una guerra sagnant.

A nosaltres, catalans, potser ens semblaria més lògic que una algeriana jove, nascuda i educada a Algèria, no volgués escriure en la llengua de l'antiga metròpoli. Però, si hagués escrit els seus llibres en àrab (i ara esmentaré l'article de *Visat* que Pere Comelles va escriure el 2019, any que va guanyar el premi PEN de traducció), jo no en podria traduir les novel·les i, per tant, trec profit personal del fet que hagi triat la llengua colonial. Aquesta situació, en què jo de vegades em sento un pèl incòmoda, és, segurament, el que fa que em pregunti regularment pels motius que fan que Adimi i tants altres escriguin en francès. Com si l'esforç d'ocupar fins a cert punt la ment d'un autor per traduir-ne el text em provoqués, també, la inquietud de justificar-ne la tria lingüística.

En vaig preguntar a l'autora les raons. Em va dir que els dos primers anys d'escola primària els havia fet a França i que, encara que la resta de l'escolarització ja l'hagués fet a Algèria i en àrab, aquests primers anys havien marcat el seu imaginari lector. I que també, potser, hi havia un component de rebel·lia o oposició als pares arabòfons. Potser sí que són motius suficients?

El que veig, això sí, és que Adimi pertany a aquest llinatge d'autores que té en Assia Djebar (que podria ser la seva àvia) la primera

escriptora feminista algeriana de gran repercussió internacional, la qual obre camí a les que venen després quan pren la paraula en el combat per l'emancipació de les dones. I Adimi demostra obertament unes ganes del tot legítimes de seguir aquesta línia. Relacionar-les no és cap caprici gratuït: l'autora de *Pedres a la butxaca* reconeix aquesta filiació i, a més, en els seus textos hi apareixen clarament els mateixos referents.

Com que les raons que em va donar Kaouther Adimi per escriure en francès no em van acabar de satisfer, vaig voler aprofundir en el cas de Djébar.

Tota l'obra d'Assia Djébar és un projecte feminista. Per formació, és historiadora i sempre es va afirmar com a tal, i deia que escrivia –o feia cine– per combatre la història oficial –escrita per homes, que escriuen sobre els fets dels homes, i que ignora una gran part de la població, les dones– amb la subjectivitat de la novel·lista, però amb els documents de la historiadora. És a dir, que agafava la literatura com una possibilitat de fer un contradiscurs al discurs dels historiadors amb la intenció de ressuscitar aquesta altra història enterrada, la de les dones, per enfrontar-se alhora a dues dominacions: la masculina i la colonial.

D'aquí ve la paradoxa: com és que una escriptora que està contra la dominació colonial i que va escriure les primeres novel·les quan Algèria encara no era independent, escriu en la llengua del colonitzador?

Ella mateixa ho explica. Quan era petita, a casa parlaven l'àrab algerià. Era la llengua materna, familiar, la de les veïnes, la de tot l'univers que tenia al voltant. Excepte quan la duïen a casa l'àvia, a la muntanya, i l'àvia parlava amazic, i en amazic li explicava contes i llegendes.

El pare, però, era mestre d'escola, de l'escola pública francesa. Va voler que la seva filla estudiés i se l'endua amb ell a classe. Així va aprendre a llegir i escriure en francès, la llengua del món del pare, que la treia del món reclòs de les dones, que quan la veïen passar de la mà del pare anant cap a col·legi remugaven «això acabarà malament».

La mare, que patia per aquesta educació francesa i laica que rebia, per compensar-ho la va dur, a més, a l'escola alcorànica, on la nena va aprendre l'àrab clàssic de l'Alcorà: va aprendre a escriure'l i en va

absorbir la poesia, la música i la bellesa.

A l'institut ja tenia un bon domini del francès i hi estudiava llatí i grec i anglès com a llengua estrangera. Segons els plans d'estudis francesos, havia de triar una segona llengua estrangera, i va demanar estudiar àrab clàssic, però li van dir que no podia ser: no tenien cap professor d'àrab!

Així doncs, aquesta noia es troba que a casa parla una llengua que no s'escriu. Que allò de l'àvia, que primer es pensava que era cosa de muntanyencs una mica salvatges, gràcies a l'estudi de les tragèdies i mites a classe de grec s'adona que és una tradició rica però oral, que tampoc no s'escriu. Que l'àrab clàssic només li arriba com una llengua elevada, poètica, sagrada, que no serveix per parlar de qualsevol cosa. I que, en canvi, el francès, que, d'una banda, és la llengua de la conquesta; i, de l'altra, és la que li ha permès anar a l'institut, llegir tota mena de textos i, cosa curiosa, fer esport! Resulta que el francès és, també, la llengua en la qual el seu cos es pot moure, a fora, i ensenyar les cames amb els pantalons curts. És conscient que en àrab no pot anar vestida així ni moure's amb aquesta llibertat.

Per tant, per escriure sense condicionaments ha de fer servir el francès, llengua que sent com una segona pell i com un refugi, una llengua que li ha donat ulls per veure la llibertat, per anar pel carrer i conquerir l'exterior per a ella i per a les companyes i àvies enclaustrades o enterrades abans de ser mortes, i que alhora li serveix per encegar els mascles miraires del clan.

En tot cas, però, és un francès prenyat de sons i ritmes àrabs, un francès alimentat per un substrat cultural no francès que, a l'hora de traduir, planteja problemes o reptes diferents i fins i tot més interessants.

Adimi, doncs, amb aquests antecedents, no veu problemes a dir que fa literatura àrab en llengua francesa. De fet, segons ella, la tendència a considerar que els escriptors del sud del Mediterrani que escriuen en francès reneguen del que són (i que, per tant, estan convençuts que Occident és millor o superior) continua essent una visió orientalista, amb tot el sentit pejoratiu de la paraula.

Mentre Assia Djebar veia el fet de dominar el francès com una manera de capgirar l'intent de dominació colonial en què els conqueridors humilien els indígenes i la seva expressió (ara és ella

qui domina la llengua dels colonitzadors), una altra de les autores que he pogut traduir, Massia Bey, filla també d'un professor de francès, torturat i assassinat pels francesos durant la guerra d'independència, considera que no s'ha de sentir el francès com una resta de la colonització, sinó en tot cas com un botí de guerra.

Sigui com sigui, i a pesar dels anys que han passat d'ençà de la guerra d'independència, l'elecció de llengua també és un problema polític i cadascú l'interpreta com pot o com vol.

En tot cas, per a aquestes autores la literatura és una forma de resistència, una reparació i una manera d'apropriar-se de la mirada sobre les dones. Llegim-les, si pot ser, sense caure nosaltres en la temptació de mirar-les amb ulls d'europèus conqueridors o jutges.